

festivalová recenzia - **program pre mladé publikum**

**ČAUTE!**

**SLOVENSKÉ NÁRODNÉ DIVADLO**

autorka recenzie: Zuzana Timčíková

predstavenie na festivale Dotyky a spojenia:

25.6.2024 v Martine

### **Citlivo a prirodzene o duševnom zdraví**

*Čaute!* je prvým, takzvaným classroom play z produkcie Slovenského národného divadla. Ide o špecifický inscenačný formát určený mladým ľuďom, kedy tvorcovia prichádzajú odohrať predstavenia priamo do školských tried. *Čaute!* je zároveň režijným debutom Roberta Rotha, člena Činohry SND a zaoberá sa témou duševného zdravia. Samotnému textu, ktorého autorkou je dramatička a dramaturgička Tereza Trusinová, predchádzal výskumný zber dát, počas ktorého autorka realizovala rozhovory s viacerými psychológmi a tiež prieskum medzi mladými ľuďmi vo veku 16 – 18 rokov.

Inscenácia prináša príbeh priateľstva – Šimona (Kristóf Melecsky) a Zoje (Alexandra Lukáčová), ktorých doposiaľ dobrý vzťah naruší konflikt. Šimon si totiž všimol, že Zoja sa zmenila (zhoršili sa jej známky, nerobí si domáce úlohy a často zaspáva do školy) a vyčíta jej to. Netuší však, že nejde len o rebéliu, ale jej problém je vážnejší. Neuvedomuje si to ani Zoja, pokým nezačne chodiť na terapiu. Keď sa napokon Šimonovi zdôverí, že trpí úzkosťou a panickými záchvatmi (dozvedela sa, že je adoptovaná), namiesto podpory a prijatia zažije odmietnutie a opovrhnutie. Šimon ju označuje za blázna a vystavuje na posmech pred ostatnými spolužiakmi. Kým ona čelí nepríjemným útokom na svoju osobu, no zároveň sa vďaka odbornej psychologickej pomoci vyrovnáva s novou skutočnosťou a jej stav sa zlepšuje, Šimonove duševné zdravie sa zhoršuje. V rodine totiž zažíva domáce násilie.

Hodnota inscenácie *Čaute!* nespočíva len v samotnej téme, ktorú pred žiakmi a žiačkami otvára, ale aj v spôsobe ako je v diele prezentovaná. Veľmi citlivo, prirodzene a maximálne uveriteľne približuje prežívanie Zoje a Šimona, ktorí si prechádzajú ťažkým životným obdobím. Inscenácia nič neskresľuje ani nepoučča, nie je schematická a vytvára veľmi trefnú modelovú situáciu, ktorá ponúka kvalitný priestor na diskusiu o duševnom zdraví mladých ľudí. Nielen ako ťažkostiam čeliť, ale aj ako vhodne reagovať, ak nimi trpí niekto v našom okolí. Z dramaturgického hľadiska je možno diskutabilné, či bolo nutné načrtávať napríklad ešte aj Šimonov problém. V takejto podobe pôsobí fabula trochu prehnane a málo pravdepodobne. V inscenácii sa akoby až umelo vrství veľa vážnych tém (adopcia, domáce násilie), no príbeh by fungoval (možno ešte viac uveriteľne) aj v prípade, že by jeho aktéri boli

konfrontovaní s menej závažnými, no o to bežnejšími problémami ako napríklad vylúčenie z komunity na základe inakosti, nátlak na výkon, konflikty medzi spolužiakmi, odcudzovanie na základe výzoru či obliekanie sa a pod. Tie môžu u mladých ľudí rovnako vyvolávať pocity osamelosti či úzkosti a byť dôvodom návštevy psychológa. Napokon, táto „výhrada“ zaznela aj počas diskusie po predstavení zo strany divákov, keď sa tvorcovia pýtali do akej miery príbeh a jednotlivé situácie, v ktorých sa hlavní hrdinovia ocitli, u nich rezonovali.

Inscenácia stojí predovšetkým na výborných hereckých výkonoch. Účinkujúci v prejavovaní emócií nepreháňajú a zároveň veľmi presvedčivo vykresľujú konanie i pocity postáv. Prirodzene sa hrajú s nuansami mimiky tváre i celkového postoja tela a jeho výrazu. Poukazujú aj na to, že pokiaľ si človek problém neuvedomuje alebo nechce priznať, koná v súlade s automatickým obranným mechanizmom a môže svojim správaním okolie aj zraňovať. Keď Šimon Zoji vyčíta, že sa zmenila, je priam arogantný a neuvedomuje si, že ona sa môže cítiť naozaj zle. Ani Zoja sa mu to spočiatku nesnaží vysvetliť, ale na jeho výčitky reaguje podráždene a Šimona svojimi slovami dokonca zraňuje. Kristóf Melecsky napríklad veľmi príznačne zobrazuje zmätenie a rozpačitosť, keď sa mu Zoja zdôverí so svojim problémom. V rýchlosti sa postaví zo stoličky, aby sa od nej dištancoval a jemne schúlený držiak si jedno rameno batoha akoby sa chcel pred ňou skryť, Zoju defenzívne označuje za blázna. Keď ho neskôr Zoja konfrontuje s tým, že vie o tom, že ich otec doma bije a ponúka mu podporu a pomocnú ruku, Šimon túto skutočnosť popiera. Melecsky sedí na stoličke so sklopenou hlavou, upiera pohľad na zem, nervózne sa chytá za hlavu, miestami sa zasmee akoby chcel sám seba presvedčiť, že je všetko v poriadku, no v tvári a očiach sa mu zrači smútok a bolesť. Výstižne tak poukazuje na to, aké ťažké je problém si vôbec priznať a otvorene o ňom hovoriť. Zojinou ľudskou reakciou na Šimonovu situáciu inscenácia zároveň naznačuje, že prijať podporu od blízkych či vyhľadať odbornú pomoc nie je hanba, ale nutnosť k tomu, aby sme sa cítili lepšie.

To, že sa predstavenie odohráva v triede nemá výrazný vplyv na inscenačný tvar. Tvorcovia sa plne sústredia na príbeh a jeho interpretáciu a dôraz je kladený predovšetkým na prácu s hereckými prostriedkami. Režisér v spolupráci s autorkou výtvarného riešenia (Jana Němečková) sa nijako neviažu na špecifickosť školskej učebne a pracujú s ňou ako s čistým a neutrálnym priestorom. Raz je autobusom (dve stoličky umiestnené vedľa seba a na nich sedia herec a herečka), inokedy triedou či školskou chodbou alebo miestnosťou u psychoterapeuta (stoličky oproti sebe na opačných koncoch triedy). Premeny postáv (Kristóf Melecsky a Alexandra Lukáčová hrajú aj terapeuta a terapeutku) sú naznačené jednoduchou zmenou kostýmu. Keď na sedenie so psychológom prichádza Zoja, Lukáčová sedí na stoličke na jednej strane a Melecsky v bielej doktorskej košeli oproti nej na opačnej strane. Neskôr, keď sa na terapiu dostaví aj Šimon, si tieto roly a pozície vymenia. Aj v závere je Zojina premena vyjadrená kostýmovo. Keď sa už cíti lepšie a je pripravená pomôcť priateľovi napriek tomu, že jej ublížil, vyzlieka si čiernu koženú bundu a mikinu a necháva na sebe len tričko svetlofialovej farby. Jediným

technickým prostriedkom použitým v inscenácii je mobilný telefón, z ktorého Alexandra Lukáčová prehráva hudbu ako podmaz do jednotlivých výstupov. Hneď v úvode predstavenia pustí napríklad aj nahraný rozhovor postáv, ktorý nahrádza živý dialóg medzi hercami. Tí vtedy naživo nič nerozprávajú, len vtipne ústami a mimikou tváre naznačujú to, čo zaznieva v audio nahrávke.

Classroom play *Čaute!* nie je na slovenskej divadelnej scéne prvou inscenáciou tohto žánru. Tento divadelný formát vo svojom repertoári ponúka aj Staré divadlo Karola Spišáka v Nitre a Divadlo Jána Palárika v Trnave, ktoré programovo pracujú s mladými ľuďmi a deťmi. Takýmito dramaturgickými krokmi by sa pokojne mohli inšpirovať aj ďalšie zriaďované divadlá v regiónoch Slovenska a vytvoriť classroom play, ktoré by hrávali na školách vo svojich oblastiach. *Čaute!* je pozitívnym príkladom toho, že to má zmysel.